

A New-Age világmozgalom

A világ magára ébredése

A második évezred végén erőteljesen és lármásan új jelző, új divat jelenik meg: „új korszak”, „New-Age”, „neues Zeitalter”, „nuova Era”. Az ellentétek és feszültségek mindenütt olyan nagyok, hogy valaminek történnie kell. A jelszó: újrakezdetés.

A technika korszaka s a vele és benne kialakult modernség mintha csúcspontjához ért volna el. Már szinte túltelítettek vagyunk; mégis egyedül érezzük magunkat, elhagyatottnak, remény nélkülűnek és megfélemlítettnek. A világ átalakulóban van. Krízisét tekinthetjük kulturális megtorpanásnak vagy kiútkeresésnek. Az átalakulás a vallást is érinti, sőt egyenesen az „új vallásosság” korszakáról beszélnek.

E. Schillebeeckx holland teológus a mai vallási helyzetet így fogalmazza meg: „Szakadás történt a dogmatikusan megfogalmazott kinyilatkoztatás és a konkrét vallásos élet tapasztalata között. Ebben kell látnunk az egyetlen okát annak, hogy a mai váltság az egyházas keresztények között is nagy méreteket ölt. A hitnek egyik célja és rendeltetése, hogy emberségesebbé tegyük vele a világot. Ennek lehetőségeit ma újra meg kell vizsgálnunk.” A „régiből” való kivonulással sokan új lelki honfoglalásra indulnak: átlépik a dogmatikai és egyházas határokat, és a vallásos eszmék új kínálatai felé fordulnak.

A lelkipásztorok és a szellemi mozgolódásokra felfigyelő gondolkodók szerte a világon egyre nagyobb csodálkozással és megdöbbenéssel állapítják meg, hogy az egyházi tanításon kívül elméleti tanrendszerek és vallási gyakorlatok születnek, melyek az ezoterikus és gnosztikus hagyományokat újítják fel, és nem kis vonzerőt gyakorolnak a tömegekre az egyházakon belül és kívül egyaránt. Az „ezoterikus” görög szó, belső, titkos ismeretre utal: homályos tartalom, amit csak a beavatottak sajátíthatnak el. A gnózis pedig, az igazi evangéliumi tanításokat elferdítő tévtanítás sok zavart idézett elő az első keresztények között. A mélyebb ismeretekre vágyó felvilágosultak azt vallották, hogy a világ a gonosz foglalata, ezért mindinkább távolodni kell az anyagiaktól; önmagunkat megvetve befelé kell fordulnunk, hogy így a lelki önmegváltás gyümölcsében is részesedhessünk. Ma új gnózissal van dolgunk! Különleges korjelenség, hogy a nagy könyvkereskedések állványain a teológiai és bölcséleti könyvek egyharmadát az ezoterikus művek teszik ki: antropozófia, teozófia, apokaliptika, asztrológia, megszállottság, bioritmika, titkos társaság, új gnózis, gyógyítók és látók, mágia, meditáció, okkultizmus, keleti bölcsesség, parapszichológia, ufológia (más égitesteken élő lények), sugártudomány, korforduló és újjászületés stb.

Lukács László, a Vigilia főszerkesztője, a lap tavalyi 6. számában *Élő világegyház: Megújulási mozgalmak az egyházban* címmel elgondolkodtató és az egyházon kívül is további keresést igénylő tanulmányt írt. Az egyházon *belüli* megújulási mozgalmak életereje hitünk lényegéből fakad. Ezt a megújulást II. János Pál pápa a Szentlélekről írt enciklikájában így jellemzi: „Az egyház a Szentlélek világa felé való fordulásával választ kíván adni azokra a törekvésekre, amelyek a mai emberiség szívében egyre nyilvánvalóbbakká lesznek. A Szentlélek Isten hirdetésére az egyház új küldetést kapott, és e meghívásnak tesz eleget, amikor az egész emberiség a második évezred végén Krisztushoz kíván közeledni.”

Az új gnózis

Mi most az egyházon *kívül* álló, egyre nagyobb hullámokban jelentkező megújulási megmozdulásokat vesszük szemügyre.

Nehéz az új jelenségekről és elképzelésekről elvileg vagy kritikai szempontból véleményt mondani. A „New-Age” hívói azt állítják, hogy a valóság igazi megismeréséhez új, átfogó világlátásra és értelmezésre, holisztikus, egésyre törekvő tudásmodellre van szükségünk. A megokolás az, hogy az elmúlt századokban a racionalizmus és intellektualizmus elválasztotta egymástól a természeti valóságot és a mélyebb transzcendentális igényeket, feldarabolta a tudomány és a vallás egységét, ezért elvesztettük az egymáshoz tartozó elemek és valóságok szintézisét. A tudományosság meddő elemzéseiben merült ki. Ismét meg kell találnunk az egész valóságot. A tudat további fejlődésére van szükségünk, amely kozmikus méretekben világítja meg a mindenséget. Az „én-tudat”-ból átfogó egységtudatot kell kialakítanunk, amelyben az egész emberiség egyetlen egészként találkozik majd ismét egymással.

Az ezoterikus tudás a külsőből a belső felé megy, a dolgok és összefüggések lényegét és új konkrét dimenzióit kutatja fel. Olyan világban élünk, amelyben a társadalmi fejlődésbe vetett hit és ennek pátosza mindjobban elfakul. A nyugati világ embere bizonytalanná vált. Annyi kihívással kell megküzdenie a gazdasági, társadalmi és kulturális életben! A társadalmi egyenjogúság és igazságosság még mindig meg nem oldott problematikája szinte az egész világon egybefűződik a jövő bizonytalanságával, a béke, a túlélés lehetőségének kérdésével. A gyors átalakulások válságba sodorták a modern élet értelmezését, a mai emberiséget egyre inkább a félelem járja át. Mégis, ösztönösen reménykedünk abban, hogy minden jóra fordulhat, és megszabadulhatunk a jelen kínzó bizonytalanságából.

Az új élet, új korszak utáni vágy tehát megpróbál választ adni a jelen gondjaira. Keresi az új szellemi és lelki kibontakozás útjait. Hol végződik a mai megújulási mozgalom, nem tudjuk. Az új hullám, habár vallásos elemeket is tartalmaz, nem mondható vallási újramezésnek, de megtalálhatók benne a vallásos elmélyülést kereső pozitív közös törekvések.

Korunk kiábrándultan veszi szemügyre a békét, belső nyugalmat és lelki növekedést ígérő új világ szivárványszíneit. A technika korszakának tudományos és műszaki eredményei hihetetlen mértékben vitték előbbre a tudást, mégsem lettünk boldogabbak, inkább szétdarabolódtunk és egymástól mindjobban eltávolodtunk. E megállapításokkal semmiképpen sem kívánjuk elhomályosítani az újkor szellemi fejlődését, a tudomány és a technika életteremtő lehetőségeit és ígéreteit. Jelen pillanatban azonban szükségállapotba került az egész emberiség: az értelmesebb élet fel-emelő és felszabadító erői után vágyódunk. Új egységre és az egész valóság mélyebb szemléletére van szükségünk, hogy kiemelkedjünk a nyugati civilizáció, a kereszténység, a keresztény felekezetek azonossági kríziséből.

„Az evangéliumra való éhség” a legutóbbi püspöki szinodus jegyében is azt kívánja, hogy az újabb szellemi-lelki mozgalmakkal, így a New-Age mozgalommal is komolyan foglalkozzunk teológiai és egyházi, lelkipásztori szempontból. Kétszeresen is felszólítást kaptunk arra, hogy a második ezredév nagy korfordulójának kínálataiban keressük meg a pozitív elemeket. Tragikus lenne, ha az ezoterikus illúziók és álmodozások a különböző praktikákkal együtt penészgomba módjára lepnék el lelkivilágunkat, és felemésztenék azokat az erőket, amelyekre oly nagy szükségünk van. A mi erőnk a Jézus Krisztusba vetett hit és remény.

A jobbak összefogása

„Az atombomba apokaliptikus világhelyzetünk jelképe lett: az emberi sorsot meghatározó fordulóponthoz többé nem térhetünk vissza, hogy innen más utat keressünk magunknak. Egyszer és mindenkorra választanunk kell, mégpedig az egész emberi jövő számára. És ha már semmi sem segítene bennünket a továbbjutásban, talán a kétségbeesés megadja a bátorságot ahhoz, hogy az eddig példa nélkül is vállaljuk.” De kérdésessé vált az atomenergia hasznos és biztonságos felhasználása is. Csernobil szintén jelkép lett: elidegenedett a természettől és saját magától. A reneszánsz koráig az ember még egységet alkotott a megfigyelt tárggyal, beleolvadt a természet egészébe. Ezentúl az alany és a tárgy mindjobban eltávolodott egymástól, és így egyre jobban elkülönültünk a bennünket körülvevő világtól. Nem vagyunk többé igazi részesei a természetnek. A mai megújulási mozgalmak tudatunk e részesezését kívánják ismét helyreállítani.

A szemléleti fordulat a természettudományok művelőinél következett be: fizikusok, kémikusok, biológusok mindig jobban felfigyeltek arra, hogy tudatunk beszűkült, életszemléletünk egyoldalúvá és elvonatkoztatottá vált. A fizikában nyert új meglátások mélyesen megváltoztatták világvégünket. Descartes és Newton koncepciója alapján létrejött az elválasztott részekben gondolkodó mechanisztikus szemlélet. Ennek helyébe az egész összefüggéseinek megragadását szorgalmazó, ökológikus egységben látás kívánkozik. A valóság e szemlélete Keleten és Nyugaton egyaránt fontos szerepet játszott minden korok misztikusainak belső képzeletvilágában. Niels Bohr mondja: „Az egymástól elválasztott részecskék a fizikában és a valóságban nem egyebek, mint elvonatkoztatások; ezek tulajdonságát csak más rendszerrel való összefüggésben tudjuk meghatározni.” Werner Heisenberg állapítja meg: „A világ ma mint fizikai események komplikált szövevénye áll előttünk. Különböző természetű egybekapcsolódások követik és járják át egymást és határozzák meg együttműködésükben az egész szövedék természetét.”

A New-Age új tudatmeghatározást követel: „részesező tudat” elfogadását. A külső világnak olyan belső összetételű világ felel meg, amely az egészre törekszik és részesező szemléletet kíván kialakítani.

Az új tudatalakítás nagy úttörője és prófétája, Teilhard de Chardin szerint a jövő világának teljes szellemi birtokbavételét jelenti majd az a tény, hogy az emberi szellem különböző fejlődési fokozatokon megy keresztül és el fog jutni az „ómegapont-hoz”. Új, kollektív lélek tudata fogja átjárni és átalakítani az egész emberiséget, amint már elég nagy lesz a belülről átalakult és megtért emberek száma. Az emberi fejlődés döntő pontjához értünk el, „új korszak kezdődik, amelyet nem hatalommal, nem rendszerezéssel és szervezéssel, hanem egyedül csak szeretettel lehet megvalósítani”. Ezt az új kort közösen átélte nemes szenvedély hatja át, „a jók, a szelíd lelkűek csendes összekövése. Visszautékok és valószínűtlenségek ellenére is új korszak felé közeledünk, amelyben a világ majd ledobja bilincseit, hogy végre belső rendeltetésének erőit vehesse igénybe. Újjáalakulásról és megtérésről van szó, az emberiségben új egyedi, társadalmi és vallásos síknak kell kialakulnia. A változás belső szenvedéssel, lemondással, de végül is végső győzelemmel fog együtt járni.” Amint Fr. Capra mondja: „Földünk csak a megtérés krízisének keresztül ébredhet fel új tudatára.”

A New-Age háttéré és tartalma

Akkor tudunk helyesen ítélni az új világmozgalomról, ha benne a mai társadalmi és szellemi megújulás vágyát látjuk.

Szinte kibogozhatatlan az a sokféle elindulás és az a tartalmi gazdagodás, ami a tömegeket egyre inkább vonzó New-Age képében elénk tárul. Vegyük számba az új korszak új emberének eszméit.

Az asztrológia és a mitológia. A mozgalom egyik legismertebb élő alakja és írója, az amerikai Marilyn Serguson a következőket írja: „Vezéralak nélküli, mégis erőteljes hálózat dolgozik ma mindenütt az egész világon, hogy radikális változtatásokat idézhessen elő. A követők bizonyos nyugati világnézetű és látásmódú alapelvektől megszabadították magukat, sőt még a történelem kontinuitását is megszakították. E hálózatot és tevékenységet »szelíd összeesküvésnek« lehet nevezni a Vízöntő csillagképének jegyében.” Idevonatkozóan Karl Lehmann a következőket írja: „A Földnek gondolatilag meghosszabbított tengelye 25 868 év alatt egyszer járja körül a csillagos ég állatkörét. E körforgást világevnek vagy bolygóévnek nevezzük. Ha a világevét 12-es számmal, vagyis az állatkör jeleinek számával osztjuk, akkor megkapjuk a »világhónapokat«, egyenként kétezer éves időtartammal. Az ezoterika elképzelése szerint az emberiség fejlődését e kétezer éves korszakok lényegesen befolyásolják vagy legalábbis jellemzik a megfelelő állatkör tulajdonságaival megegyezően, ahogyan az asztrológia elképzelése szerint az ember személyiségét is ilyen befolyások alakítják. Jelen pillanatban a Halak köréből a Vízöntő korszakába lépünk át.” (Karl Lehmann: Die Kirche vor der neuen Religiosität, in: Communio, 1980, 305).

A Halak korszaka után, amely az asztrológia szerint tele volt erőszakos harcokkal, küzdelmekkel, meg nem oldott problémák feszültségével, eljön a békés, a szivárvány jegyében álló Vízöntő korszaka. Annak ellenére, hogy az emberiség birtokában volt Krisztus szeretet-evangéliumának: az elmúlt kétezer év a vakszeretet és gyűlölet, a sötétség és erőszak jegyében állt. Nincs megegyezés abban, hogy az új korszak mikor kezdődött. Komoly ezoterikus vélemény szerint a „Vízöntő” a hatvanas évek végén kezdett jelentkezni, ittlétét állítólag egy ismert musical, a *Hair* (Hajszál) jelezte; ennek szövegében és zenéjében harmóniáról és jogtiszteletről, szimpátiáról, fényről, igazságról és igazságosságról van szó. A szabadság ellen a jövőben többé nem fognak véteni az emberek és semmi sem fogja elködösíteni a közös szellemet. Mindenben a misztika ad majd belátást, az emberek megtanulnak ismét helyesen, harmonikusan gondolkozni.

Holografikus világgép. Az új szellemi keresésben valamilyen egységes formaadás kerül előtérbe; a megértésre törekvő szintéziskeresés a holisztikus gondolkodás műve. A „holosz” görög szó, egészet jelent. Az egészet átölelő akarásban a szeretet jut érvényre. Erre az emberi valót átremegtető magaslatra, az „én-tudatra” és a belső személyesedés magaslatára kell emelkednünk. Dante a *Vita nova*-ban „új intelligenciáról és új tudásról” beszélt. Ma a régi misztikus gondolkodás kezd újra előtérbe lépni. C. Fr. von Weizsäcker, a Nobel-díjas nagy fizikus ma a nyugati tudományos gondolkodás és a spirituális gyakorlat egységét hangsúlyozza: „Elmélkedő elmélyülés nélkül a tudományos reflexió vérszegény marad.” A New-Age tudományossága túl akar jutni a durva materializmus és az empirizmus elavult tételein.

A mechanisztikus természettudományos korszakban a gép volt gondolkodásunk és valóság szemléletünk alapvető sémája. Ez a valóságmodell eddig rendkívül nagy „heurisztikus” jelentőséggel bírt. Ennek köszönhetjük a nagy természettudományos felfedezéseket. A modern fizika alapján azonban új kiindulás felé kell nyúlunk: az egész mint egység sokkal több, mint a részek összessége, az egész a részek előtt jelenik meg és a részeket meg is határozza. Az egész mintegy reflektálódik a részekben, ezeket azonban végtelenül túl is szárnyalja: „az egész mint tárgy vagy folyamat szimfonikus folyamatossági egyensúly, tele harmóniával és szépséggel.”

Az ember nagyobb egésznek a része. Az egyes ember mint cselekvő és megismerő élőlény mikro- és makrokozmoszban állandóan átéli saját magát „mint egy nagyobb

egésznek a részét”. Az ember mint egyedi lény kozmikus vagy „planetárius” testvériségben foglal helyet a mindenségben, és „az egész élő valóság táncának részese”. A megtisztított környezet jelentőségét felértékelő új kultúra arra a meggyőződésre épít, hogy az állatok, a növények, a dolgok „lelkével” kapcsolatban lehetünk. Minden egyes teremtmény egységben van az egésszel. Ez a tény panteisztikus megfogalmazásban tetszetőssé és elfogadhatóvá teszi a lélekvándorlást, a reinkarnációt, amire ugyan egyetlen bizonyítékunk sincsen. Érthetetlen naiv optimizmusról, szubjektív megalapozású hitről van szó. A vallásos elem itt abban jut kifejezésre, hogy az emberek újjá születésükkel meg akarnak tisztulni és a lélek nyugalmi állapotába kerülni.

A tudatnövekedés állandó folyamata. Az új korszak mozgalma erősen hangsúlyozza a tudatnövekedést. Segítségével nagyobb szintézisbe kívánja egybefoglalni a valóságos tapasztalati „én”-t és az erre ráépülő, többdimenziós valóság élményét. Az igazi öntudatára ébresztett ember teljes lelki dinamikájával befelé fordul, de ugyanakkor felfelé is megvalósítja a másokkal és az egész kozmosszal való egységet és egyetlenséget. Ez a mindent egységesíteni akaró tudat helyettesítheti a vallásos hitet is. Ebben az új tapasztalásban a hívó ember úgy tud mindenről, mint ahogyan az ősegyházban a gnosztikusok akarták megismerni és magukba emelni a valóságot.

A gnosztikusok a valóság minél nagyobb, a teljességet felölelő és egységesített tudatára törekedtek. Az új gnózis hívói a régi gnosztikus modell nyomán a belső megvilágosodás ismeretszerzésére törekszenek. Az új vallási mozgalomban egymásra találtak közös érdeke, hogy az ezoterikus megváltó tudatot minél több emberben felkeltse, és így a tudományos és technikus világ felé is megnyissák „a gondolkodás megváltó áradatát”. A New-Age egyik tipikus, jövőt idéző tétele: az emberiség tovább- és újrafejlődésének alapja a mindent egyesítő és egységesítő tudat. „Aki tudatos odafigyeléssel a szellem átláthatóságát elősegíti és ennek mértékében cselekszik, az az új korszak embere.”

Kihívás a teológia számára

El kell fogadnunk, hogy a teológus és a gyakorlati lelkipásztor értékes és fontos lélektani és vallásos elemeket is talál a New-Age mozgalom analizálásában és diagnózisában, más szóval sok mindenben felismerhetjük „az idők jeleit”. Vallásos lelkesedést, odaadást, cselekvő szenvedélyt, a közösség érdekében történő újrakezdést fedezhetünk fel a New-Age irodalmában.

A mozgalom életbevágó kérdést tesz föl az egyház hitének. Minden vallásos elkötelezettség és lelkesedés próbaköve a másik ember, akiért felelősek vagyunk. Ha komolyan vesszük az új mozgalomban feltalálható igazságokat, és nem tekintjük ezeket csupán elhanyagolható fél igazságoknak, akkor megérezzük a kihívást, hogy a sajátosan keresztény valóságot még jobban el kell mélyítenünk, és szolidárisan kapcsolatot kell találnunk a többi emberrel.

II. János Pál pápa Jézus Krisztus születésének kétezredik fordulója elé tekintve jubileumi évet kíván meghirdetni. A pápával együtt mi is valljuk, hogy az emberiség fejlődése összefüggésben van a hit átalakító erejével és a Szentlélek felszabadító tevékenységével. Ha igazán hívők vagyunk, akkor a Szentlélek valóságában az emberiség átalakulásának és továbbfejlődésének ténye foghatóvá lesz előttünk, és átélhetjük az ég és a föld újjáteremtésének új korszakát.

Az emberiség új korszakával és az új vallásos mozgalommal kapcsolatban a következőt szűrhetjük le: a világ meg akar változni, meg akar újulni, régi köntösét, az elavult életformákat és elveket le akarja vetni; új gondolkodásra, belső állásfoglalásra és magatartásra kényszerül. Az új vallásosságnak a vallást érintő tételeivel, a benne fellépő vagy álcázható erkölcsi vonatkozásokkal kapcsolatban azonban mint kereszt-

tényeknek néhány kritikus kérdést fel kell tennünk. Hogyan állunk a New-Age mozgalomban az isteni transzcendencia fogalmával, a természetfölöttibe vetett hitmagatartás alakításával, a kereszttel, a szenvedés és a halál vállalásával? Ezek minden vallásnak alapkérdései és próbakövei. Milyen mértékben van panteizmussal vagy immanens istenfogalommal dolgunk? Hogyan különböztetjük meg Istent, a világ és az ember különálló valóságát? E kérdéssel összefügg a világ és az ember istenítése, „divinizációja”, a lélekvándorlás, a reinkarnáció ismét divatos felvetése. A harmadik kérdés: Hogyan állunk az isteni üdvösség közvetítésével vagy egyáltalán az isteni megkegyelmezés elképzelésével? A New-Age mozgalomban nagy szerepet kapnak a „guruk”, a vallásos tanítók, de a názáreti Jézusnak egészen más a profilja. Benne az isteni és emberi elemek csodálatos, emberfölötti, a teremtményi struktúrákat átlépő egységben vannak.

A New-Age kétségtelenül a közép- és a legfelsőbb osztályok intellektuális mozgalma lett és elszánt optimizmus áll mögötte. Kihívást jelent a keresztény teológia, a keresztény spiritualitás és a lekipásztori gyakorlat számára. A régi egyházakkal szemben emelt kifogás az, hogy elvonatkoztatott és vérszegény lett a hagyományos hit istenfogalma: erőtlenné vált, és nem vonzó a mai ember számára. Karl Rahner szerint az újabb vallásos mozgalmak rendkívülisége abban áll, hogy a mindennapok, a pénz, a technika, a politika, a gazdasági élet korlátain túl a transzcendentális Isten és a lelkiismeret világa után kérdeznek és így korunk egyik reménye lettek: „a közünk lévő és cselekvő Istent újból meg kell tapasztalnunk”.

Talán valóban elhanyagoltuk az eszkatológia kérdéseit, és nem mentünk elég mélyre a keresztény emberkép szépségének és vonzerejének feltárásában. Az „új korszak” mozgalomban a jelen órák parancsolatát kell látnunk. A legújabb korforduló útban van, meg is tudjuk indokolni, miért tart igézetében bennünket a láthatáron jelentkező kétezredik év fordulata. Nem lehet e korszakot eszkatologikus végidővé vagy üdvösségi idővé varázsolni, és nem is lehet a New-Age-től vagy a legújabban jelentkező „Civil Religion”-tól végső időkre szóló és eligazító üdvösséget várni. Ez könnyelműség lenne, mert a sok indító vallásos elem mellett többségében kizárólagosan naturalisztikus és evilági vonások szerepelnek bennük. Sokak szerint az állítólagos megtérések inkább manipulációk, mint belső átalakulások és visszatérések az elmélyültebb lelkiség és misztika felé. Mintha „új pogányság” trónkövetelése jelentkezne a homályos gnózisban.

Kerülnünk kell tehát a túlzott optimista lelkesedést, de a dogmatikus megkeményedést is. A lélek szabad szárnyalása, a fénygyújtás a fontos, amely Jézus Krisztusban meg tudja újítani az embereket. Annak az Úrnak eljövételére várunk, aki Szentlelkével meg tudja változtatni a föld színét és az emberek szívét.

*

*Van egy új,
erőteljes és mélyreható módja,
hogy a dolgokról tudomást szerezzünk,
lássuk, megismerjük, érintsük őket.*

Sri Aurobindo